

УДК 159.923-056.13

Ташматов В. А.

викладач кафедри тактичної підготовки

Одеського державного університету внутрішніх справ МВС України

e-mail: v1976t@ukr.net

ORCID ID0000–0002–3786–9004

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПЕРСИСТЕНТНОСТІ ЯК ВЛАСТИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Стаття присвячена дослідженню персистентності особистості, яка забезпечує реалізацію потенціалу особистості; слугує внутрішньою умовою організації життєдіяльності людини, регулятором найважливіших моральних цінностей. В даній статті персистентність розглядається як здатність кумулювати, накопичувати і тривалий час утримувати в собі відповідні властивості і якості навіть в несприятливих обставинах або в обставинах, що не сприяють особистісному росту.

Ключові слова: особистість, адаптивність, активність, особистісний потенціал, стійкість, компліментарність, персистентність.

Актуальність дослідження. В сучасній психологічній науці робляться спроби цілісного осмислення особистісних характеристик, відповідальних за успішну адаптацію і упорання з життєвими труднощами: це і психологічне наповнення введеного Л. М. Гумільовим поняття пасіонарності, і поняття про особистісний адаптаційний потенціал, що визначає стійкість людини до екстремальних чинників, запропоноване О. Г. Маклаковим, і поняття про особистісний потенціал, що розкривається Д. О. Леонтьєвим на основі синтезу філософських ідей М. К. Мамардашвілі, Е. Фромма та В. Франкла. Глибокі політичні і соціально-економічні перетворення, що відбуваються на сучасному етапі розвитку суспільства, визначають необхідність підготовки кваліфікованих і ініціативних фахівців у будь-якій галузі, здатних до постійного саморозвитку і самоудосконалення, які відрізняються високою соціально-професійною мобільністю, готовністю до швидкого оновлення знань, розширення арсеналу умінь і навичок, освоєння нових сфер діяльності.

Постановка проблеми. Особливого значення набуває бажання і здатність особистості активно досліджувати новизну і складність світу, який постійно змінюється, а також створювати власні стратегії поведінки і діяльності, в основі яких лежить персистентність як здатність кумулювати, накопичувати і тривалий час втримувати в собі відповідні якості. У вузькому смислі прикметник *persistent* перекладається українською мовою як «наполегливий» і слугує засобом опису людини, її поведінки і вчинків, отже, несе в собі оцінний компонент значення. У широкому смислі лексема *persistent* виступає характеристикою не людини та її діяльності, а реалій довкілля, природних явищ або ж деяких абстрактних понять. В цьому ви-

падку *persistent* має значення «постійний», «стійкий», найчастіше не містить компонента оцінюваності, а є, швидше, об'єктивною характеристикою явища. В психологічному контексті персистентність забезпечує реалізацію потенціалу особистості; слугує внутрішньою умовою організації життєдіяльності людини, регулятором найважливіших моральних цінностей.

Персистентність як одна з форм існування особистісного потенціалу, на наш погляд, не лише має специфічну психологічну структуру, але й залежить від умов засвоєння особистістю досвіду просоціальної поведінки.

Наукова актуальність та соціальна востребуваність даної тематики наукових досліджень полягає в тому, що нині залишаються недостатньо вивченими взаємозв'язки різних психологічних складових персистентності, можливості їх індивідуально-типових поєднань. Крім того, проблема персистентності особистості в українській психології є досить новою і маловивченою; не здійснювалися спроби виявлення внутрішньої структури загального конструкту персистентності та його значення для формування цілісної, зрілої особистості.

Мета статті — загальна постановка проблеми, теоретичне виявлення основних психологічних компонентів персистентності особистості.

Результати дослідження. Персистентність — це стабільність, малозмінюваність, стійкість особистості. Персистентні особистості найменше схильні до асоціальних проявів. На думку І. С. Зіміної, вони схильні йти від громадського життя, малоініціативні, консервативні, проте є добрими виконавцями. Саме така характеристика, на думку автора, підходить до персистентних особистостей. Ми не згодні з подібним підходом до персистентності та розглядаємо її як здатність кумулювати, накопичувати і тривалий час утримувати в собі відповідні властивості і якості навіть в несприятливих обставинах або в обставинах, що не сприяють особистісному росту.

Теоретичним підґрунтям для диференціації персистентних особистостей ми вважаємо:

1. Внутрішні відмінності загального конструкту персистентності проводяться, передусім, в залежності від прояву життєвої енергії суб'єкта, яка є стійкою характеристикою, сила і спрямованість якої проявляються вже на ранніх етапах онтогенезу.

2. У диференціації персистентних особистостей повинні враховуватися поєднання особистісних якостей, які дозволяють визначити основні конструкти персистентних особистостей.

3. Важливим в класифікації є те, що у загальний конструкт «персистентність» входять як позитивні, так і негативні особистісні якості.

4. Аналіз негативних якостей, які можуть вплинути як на розвиток особистості, так і на розвиток суспільства, дозволяє створити загальну стратегію формування персистентності.

Оскільки персистентність представляє собою інтегральний конструкт, ми припускаємо, що її основними складовими можуть бути:

1. Потреба в активній діяльності — спрямована на благо сім'ї, малої групи.

2. Позитивна компліментарність — симпатія до «своїх», які представляють найближче оточення, і толерантне ставлення до «чужих».

3. Лідерство — переважно у малій групі.

4. Прояв вольових зусиль в досягненні мети — проявляється тільки в подоланні зовнішніх перешкод в досягненні цілей найближчого оточення.

5. Адаптивність — здатність знаходити способи пристосування до умов зовнішнього середовища, що змінюються.

6. Прагнення до здорового способу життя — для створення здорової сім'ї [4].

Аналіз наукових першоджерел та власні напрацювання дозволяють нам виділити специфічні психологічні утворення та феномени, які можуть виступати емпіричними гарантами та структурними компонентами персистентності як диференціально-психологічного явища.

До цієї категорії ми відносимо певний рівень розвитку потреби особистості у самоактуалізації, особливості локалізації відповідальності, персоніфікації та стилю міжособистісної взаємодії.

Охарактеризуємо кожний зі складових компонентів персистентності.

1. Потреба у самоактуалізації. Індивідуальні особливості самоактуалізації як один із структурних компонентів персистентності виділені нами у зв'язку з тим, що у персистентів самоактуалізація проявляється специфічно — у них немає потреби реалізовуватися у великих групах та спільнотах, важливим для них є прийняття їх малої референтної групи. Потреби особистості, пов'язані з її суб'єктною реальністю, є найпотужнішою психічною спонукальною силою, взагалі, на наш погляд, потреба в усвідомленні своєї суб'єктної реальності — це головна потреба персистентної особистості, яка прагне до відновлення своєї повноцінної функціональності, що супроводжується психічною енергією.

Персистентній особистості, що самоактуалізується, серед властивостей, виділених А. Маслоу, притаманні наступні: повне прийняття реальності та комфортне ставлення до неї; прийняття інших та себе; професійна захопленість улюбленою справою, орієнтація на задачу; здібність до розуміння інших людей, поважливність, доброзичливість до людей; розмежування цілей та засобів, зла та добра; готовність до розв'язання нових проблем, усвідомлення свого досвіду, готовність до конгруентності як відповідності переживання, усвідомлення досвіду його справжньому змісту.

2. Особливості локалізації відповідальності. Вважаємо, що відповідальність персистентної особистості містить у собі усі основні вектори, виділені К. Муздибаєвим: рух від колективної відповідальності до індивідуальної; від зовнішньої до внутрішньої, усвідомленої особової відповідальності; від ретроспективного плану до перспективного.

3. Роль комунікативних установок в процесі взаємодії персистентних особистостей є величезною: виникнувши одного разу, вона служить людині постійно, викликаючи звичні реакції у відповідь на відомі життєві обставини, соціальні явища, ділові ситуації, типи партнерів.

Позитивна установка до людей — готовність особистості доброзичливо ставитися до більшості оточуючих, формується під впливом вдалого, в

основному, особистого досвіду взаємодії з іншими, унаслідок позитивних переживань і оцінок більшості життєвих епізодів спілкування.

Наявність позитивної установки до людей — важливе завдання формування персистентних рис особистості, оскільки вони проявляються під час постійних контактів з людьми.

Даний концептуальний підхід дозволив нам екстраполювати основні положення теорії Т. Лірі щодо можливих варіантів міжособистісної взаємодії. З восьми виділених ним варіантів (владно-лідуючий, незалежно-домінуючий, прямолінійно-агресивний, недовірливо-скептичний, покірносором'язливий, залежно-слухняний, співпрацюючий-конвенційний, відповідально-великодушний) можна підібрати характеристики для персистентної особистості.

Таким чином, для персистентів характерна адаптивність як уміння пристосуватися до умов зовнішнього середовища, при цьому рівень їх адаптивності може бути різним (високим, середнім, низьким).

Вольові якості персистентної особистості проявляються у подоланні зовнішніх перешкод з чіткою постановкою мети діяльності, яка спрямовується на багополуччя найближчого оточення, для подолання внутрішніх перешкод (комплексів, недоликів, негативних якостей) вона потребує допомоги іншої людини (психолога, референтного родича або керівника), яка обґрунтує вигідність подібних зусиль для персистентної особистості та її найближчого оточення.

Персистент орієнтується на сім'ю і найближче професійне оточення, тому може лідувати в сім'ї або в іншій малій групі.

Персистентна особистість здатна до прояву як позитивної, так і негативної компліментарності, але при цьому персистент проявляє толерантне ставлення до своїх супротивників, рідко вступає в конфлікти, намагається їх попередити або загасити на стадії зародження. Активність проявляється нерегулярно або її сила має невисокий показник. Спрямованість активності: на благо сім'ї, іншої малої групи. На самовдосконалення.

Добре розвинений інстинкт самозбереження.

Негативні якості персистентної особистості — це егоцентризм та консерватизм, причому персистентний егоцентризм — поняття широкіше — вони здійснюють діяльність, спрямовану на благо найближчого оточення і себе у тому числі.

Консерватизм персистентів також має першопричину — це передусім створення стабільності, персистенти — кращі хранителі традицій, хоча будь-які інновації і зміни вони можуть сприймати саме як порушення традицій.

Отже, навіть негативні якості персистентів не є такими гострими і негативними у прямому смислі.

При цьому персистентна особистість володіє низкою позитивних якостей:

– Потребою в активній діяльності, спрямованої на баго найближчого оточення;

– Відсутністю негативної компліментарності, що робить їх добрими дипломатами у вирішенні конфліктів будь-якого рівня — від сімейного до державного;

– Здатністю лідирувати в малій групі, що робить персистентну особистість здатною нести відповідальність за кожну людину в колективі;

– Умінням проявляти волю зусилля в досягненні мети діяльності своєї малої групи;

– Умінням пристосовуватися (високий рівень адаптивності) до умов зовнішнього середовища;

– Прагненням до здорового образу життя.

Асоціальна персистентність може бути представлена наступним чином:

– За несприятливих умов життя персистент може стати прихованим лідером і підштовхувати інших членів групи на активні протиправні дії;

– У стресовій або небезпечній для життя ситуації може застосовувати агресію, використати силу, здатний на яскраві емоції (гнів, ненависть, помста та ін.);

– Нестійкість емоцій: імпульсивність, часті зміни в настрої;

– Неадекватність емоцій: невідповідність їх ситуації;

– Емоційне огрубіння: втрата інтересу до близьких людей, до оточення;

– Консерватизм може проявлятися як відсталість, опір усім змінам;

– Виконують роботу, чітко усвідомлюючи її значущість для себе, навіть якщо вона асоціальна, але вигідна для персистента.

Попередження асоціальних рис може бути пов'язане з формуванням соціально цінних особистісних якостей, а коректувальні технології роботи з персистентними особами спрямовані на відтворення потенціалу їх природної енергії.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, персистентність розглядається нами як здатність кумулювати, накопичувати і тривалий час утримувати в собі відповідні властивості і якості навіть в несприятливих обставинах або в обставинах, що не сприяють особистісному росту. Персистенти — особи, що перебувають у стабільному стані, помірно енергійні, адаптивні, консервативні, працелюбні, добрі виконавці, але не ініціатори діяльності. При успішній адаптації можливий приріст звичок, нових навичок поведінки; при неуспішній адаптації — дистанціювання від колективу, реалізація звичних способів діяльності в інших групах, де цю людину приймають з її колишніми звичками. У кращому випадку — замикання на домашньому середовищі або повернення, збереження спілкування з колишнім колективом, в гіршому — пошук колективу, де її приймуть «такою, якою вона є», можливо, навіть в асоціальному середовищі. При цьому можливе використання наступних механізмів захисту: втеча у хворобу, апатія і навіть перехід в субпасіонарний стан. Персистенти готові міняти довкілля і удосконалювати себе в цьому середовищі, але у них не завжди вистачає сил, знань про способи адаптації. Деяким з них потрібна лише незначна допомога або підтримка оточуючих, така як, наприклад, організація режиму діяльності, підтримка у будь-яких починаннях. З іншими потрібно проводити тривалу роботу на основі глибинного аналізу

проблем, визначення потенціалу особистості і затребування їх у рамках ситуації адаптації, що склалася.

Перспективи подальшого дослідження проблеми передбачають емпіричне вивчення персистентних рис сучасних працівників органів внутрішніх справ.

Список використаних джерел і літератури

1. Биглов Ю. Ш. Пассионарность, Л. Н. Гумилев и попытка диалога с «Гумилевцами» /Ю. Ш. Биглов [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.gumilevica.ru.
2. Бойко В. В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других /В. В. Бойко. — М: Информационно-издательский дом «Филинг», 1996. — 472 с.
3. Гумилев Л. Н. Этногенез и проблемы этнической психологии /Л. Н. Гумилев, М. И. Коваленко // Актуальные проблемы этнической психологии. — Тверь, 1992. — С. 43–47.
4. Зими́на И. С. Диагностика пассионарности личности с точки зрения психоанализа /И. С. Зими́на // Вестник психоанализа. — 2010. — № 1. — С. 23–27.

References

5. Biglov U. S. Passionariness, L. N. Gumiliov i popitka dialoga s «Gumiliovtsami» [Passionarity, L. N. Gumiliov and attempt of dialogue with «Gumiliovtsami»] [Electronic resource]: — URL: www.gumilevica.ru.
6. Boiko V. V. Energiya emocij v obschenii: vzgliad na sebja i na drugih [Energy of emotions is in a communication: look to itself and on other], 1996, 472 p.
7. Gumiliov L. N. Etnogenez i problemi etnitcheskoj psihologii [Ethnogenesis and problems of ethnic psychology]. Aktualnie problemi etnitcheskoj psihologii [Actual problem of ethnic psychology], 1992, p. 43–47.
8. Zimina I. S. Diagnostika passionarnosti litchnosti s totchki zreniya psihoanaliza [Diagnostics of passionarity of personality from the point of view of psycho — analysis]. Vestnik psihoanaliza [Herald of psycho-analysis], 2010, no. 1, p. 23–27.

Ташматов В. А.

викладач Одеського державного університету внутрішніх дел МВД України

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПЕРСИСТЕНТНОСТИ КАК СВОЙСТВА ЛИЧНОСТИ

Резюме

Статья посвящена исследованию персистентности личности, обеспечивающей реализацию личностного потенциала; выступающей внутренним условием организации жизнедеятельности человека, регулятором важнейших моральных ценностей. В данной статье персистентность рассматривается как способность куммулировать, накапливать и длительное время удерживать в себе соответствующие свойства и качества даже в неблагоприятных обстоятельствах или в обстоятельствах, не способствующих личностному росту.

Ключевые слова: личность, адаптивность, активность, личностный потенциал, стойкость, комплиментарность, персистентность.

Tashmatov V. A.

teacher of department of tactical preparation of the Odesa state university
of internal affairs of MIA of Ukraine

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF PERSISTENT AS PROPERTIES OF PERSONALITY

Abstract

In the psychological context of persistent provides achieving of personality; serves as the internal condition of organization of vital functions of man, regulator of major moral values.

An of psychological structure of persistent is multidimensional and bipolar education that is stipulated by belonging to individual-personality of to the level; the individually-typical variants of realization of persistent are correlated with the valued orientations of personality and parameters of her professional activity. One of the most meaningful internalss of persistent personality, that influence on becoming of general personality potential, is complimentarnity. Persistent of is stability, firmness of personality, ability to accumulate and long time retain corresponding properties and internalss even in unfavorable circumstances or in circumstances that does not assist a personality height. The of basic constituents of persistent can be: requirement in active activity; positive complimentarnity; leadership — mainly in a small group; a display of conations is in gaining end; adaptivity; aspiring is to the healthy way of life. As of empiric guarantors of persistent can come forward: certain level of development of necessity of personality of in self-actualization, feature of localization of responsibility, personification and style of interpersonality co-operation. Negative of internalss of persistent personality are an egocentrism and conservatism, thus persistent egocentrism — a concept is wide — they carry out the activity directed for the good of the nearest surroundings and itself including. Conservatism of of persistent also has primary cause — it foremost creation of stability, persistent — the best keepyк traditions, although any innovations and changes they can perceive exactly as violation of traditions.

The prospects of further research of problem foresee the empiric study of персиситентних lines of modern workers of organs of internal affairs.

Key words: personality, adaptivity, activity, personality potential, firmness, komplimentari, persistent.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2015